

Таким чином, з позицій комунікативного підходу процес навчання іноземної мови будується адекватно реальному процесу мовленнєвого спілкування, тобто процес навчання є моделлю мовленнєвої комунікації, яка буває у реальному житті, оскільки навчання іноземної мови в навчальних закладах відбувається в умовах рідномовного оточення. Тому йдеться лише про максимальне зближення процесів навчання і реального спілкування за такими найважливішими параметрами як комунікативно-вмотивована мовленнєва поведінка викладача і студентів і предметність процесу спілкування, що забезпечується ретельним добром комунікативно-мовленнєвих намірів, тем, ситуацій, які віддзеркалюють інтереси та потреби студентів. Практичний аспект комунікативного підходу відображає такий рівень володіння іншомовною комунікативною культурою, який дозволяє користуватися іноземною мовою у професійній діяльності, в конкретному соціально-культурному контексті.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що була деталізована сутність комунікативної компетенції студентів, виявлені можливості занять з іноземної мови для її формування, побудована теоретична модель формування комунікативної компетенції студентів. **Результати** розвідки можуть використовуватися не лише викладачами іноземних мов, але і викладачами інших загальноосвітніх дисциплін.

Подальші дослідження можуть стосуватися розгляду активних методів та тренінгів з соціально-психологічної компетенції, що дозволить опанувати навичками ситуативного спілкування, працювати над особистими комунікативними якостями, передусім формувати навички емоційно-психологічного саморегулювання як управління своєю психофізичною органікою, в результаті чого особистість досягає адекватної комунікації у професійній діяльності.

Література:

1. Бородіна Г. І. Англійська мова [Text] : підручник для студ. / Г. І. Бородіна, А. М. Спєвак, Т. Г. Богуцька; Ред. Г. І. Бородіна. – К. : Вища школа, 1994. – 205 с.
2. Коваленко В. О. Некоторые рекомендации педагогам ВУЗов по разработке деловых игр / В. О. Коваленко, О. І. Переворська // Особистість в єдиному освітньому просторі. Матеріали IV Міжнародного освітнього Форуму. – Запоріжжя : КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР, 2013. – С. 85–89
3. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность / А. А. Леонтьев. – М. : Просвещение, 1969. – 214 с.
4. Литвинко Ф. М. Коммуникативная компетенция: принципы, методы, приемы формирования: сб. науч. ст. / Белорус. гос. ун-т; в авт. ред. – Мн., 2009. – Вып. 9. – 102 с. [Электронный ресурс] / Ф. М. Литвинко. – Режим доступа : <http://www.bsu.by/Cache/pdf/230533.pdf>
5. Лобанова В. В. Обучение эффективному чтению на иностранном языке / В. В. Лобанова // Проблемы комплексного подхода до вивчення термінологічної лексики у спеціалізованому вищому навчальному закладі. Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2013. – С. 75–76.
6. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах [Text] : підручник / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.
7. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур / Е. И. Пассов. – Липецк : Изд-во Липецк. гос. пед. ин-та, 1998. – 159 с.
8. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е. И. Пассов. – М. : Просвещение, 1991. – 223 с.
9. Learning and teaching modern languages for communication. – Strasbourg : Council of Europe Press, 1988
10. The Communicative Approach in English as a Foreign Language Teaching [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.monografias.com/trabajos18/the-communicative-approach/the-communicative-approach.shtml>
11. Swain M. A critical look at the communicative approach. – ELT Journal, 39, 1985. – P. 76–87.

УДК 808.1:81'42:316.77

А. П. Романченко,

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова, м. Одеса

КРИТИКА ЯК КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ В ЛІНГВІСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті вирізняють тактики в межах комунікативної стратегії критики. Тактики категоричної незгоди, констатації конкретних недоліків, вказівки на нестачу інформації, жалкування та висловлення сумніву характеризовано з огляду на специфіку їхньої вербалізації в лінгвістичному дискурсі на матеріалі наукових рецензій А. Й. Багмут, О. І. Бондаря, Ю. О. Карпенка.

Ключові слова: тактика, стратегія, критика, лінгвістичний дискурс, рецензія, А. Й. Багмут, О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко.

КРИТИКА КАК КОМУНІКАТИВНАЯ СТРАТЕГИЯ В ЛИНГВИСТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

В статье выделены тактики в рамках коммуникативной стратегии критики. Тактики категорического несогласия, констатации конкретных недочетов, указания на отсутствие информации, сожаления и выражения сомнения охарактеризованы с учетом специфики их вербализации в лингвистическом дискурсе на материале научных рецензий А. И. Багмут, А. И. Бондаря, Ю. А. Карпенко.

Ключевые слова: стратегия, тактика, критика, лингвистический дискурс, рецензия, А. И. Багмут, А. И. Бондар, Ю. А. Карпенко.

CRITICISM AS COMMUNICATIVE STRATEGY IN LINGUISTIC DISCOURSE

Researchers study scientific communication in Ukrainian linguistics in different aspects. A topical issue is the reference to the communicative aspects of different types of discourse. The article focuses on the determining of tactics within the communicative strategy, which experts qualify as a conflict type of communication. By criticism we mean statements which contain critical comments. The author characterizes different tactics (categorical disagreement, ascertaining of deficiencies, indication on a lack of information, expression of regret and expression of doubt) paying attention to the specificity of their verbalization. Reviewers use mentioned tactics in linguistic discourse, particularly in scientific reviews. A. Y. Bahmut, O. I. Bondar and Yu. O. Karpenko use different tactics to optimize the knowledge of the author of original work in order to identify and eliminate shortcomings.

The author's conception of the reviewed work, structure of the work or certain shortcomings, which need to be fixed, are subjects of criticism. Depending on mistakes, criticism can be strong, categorical or weak. The choice of tactics relates with the intention of the addresant of the review, with the need to clearly point out shortcomings of the work and with the ability to help the addresant with the further work on certain issues.

Key words: tactics, strategy, criticism, linguistic discourse, review, A. Y. Bahmut, O. I. Bondar, Yu. O. Karpenko.

Постановка проблеми. Наукову комунікацію вивчають у різних аспектах в українському мовознавстві: із кута зору структурної організації окремих жанрів, семантико-синтаксичних параметрів, функційно-стилістичних особливостей наукового стилю, а також з огляду на розвиток та культуру наукового тексту тощо (О. А. Должич, О. М. Гніздечко, Н. С. Доронкіна, С. В. Єлісеєва, С. Я. Єрмоленко, О. В. Єрченко, А. П. Коваль, І. П. Левчук, О. В. Михайлова, Н. Ф. Непийвода, Г. С. Онуфрієнко, М. М. Пешак, Я. І. Припишнюк, О. М. Семенов, І. А. Скрипак, Ю. П. Сурмін, П. В. Токарева, В. Яхонтова).

Огляд останніх публікацій. Науковий дискурс як тип інституційного спілкування досить широко репрезентують дослідження мовознавців. Останнім часом спостерігається активність у працях, пильну увагу яких зосереджено на встановленні комунікативних стратегій і тактик. На матеріалі наукового дискурсу цими питаннями опікуються українські та зарубіжні лінгвісти (О. Л. Балацька, О. Б. Галицька, О. М. Ільченко, Н. В. Карпусенко, О. П. Марюхін, А. М. Морева, Н. М. Пільгуй, І. А. Скрипак, Л. В. Сологуб, А. В. Ярхо, Т. В. Яхонтова та ін.). Детально вивчено проблеми дефінування, основних категорій, типології дискурсів, жанрів наукового дискурсу. Зокрема досліджено комунікативно-прагматичні особливості лінгвістичного дискурсу в аспекті авторизації на матеріалі англомовних наукових статей європейських та американських мовознавців (О. М. Гніздечко, 2005). Також докладно опрацьовано сучасний німецькомовний науковий дискурс із мовознавчої проблематики на широкому фактичному матеріалі, описано стратегії репрезентаційної та гармонізаційної спрямованості, реалізовані в німецькому лінгвістичному дискурсі за допомогою тактик полегшення декодування інформації, солідаризації з адресатом і привертання уваги адресата, вуалювання негативної думки та зменшення впливу на адресата (О. Б. Галицька, 2008, 2009). Кваліфіковано наукову критику як дискурсивну сутність, як компонент англомовної статті, як стратегію, що реалізується за допомогою формальних, змістових і прагматичних засобів (О. Л. Балацька, 2013). Українськомовний науковий лінгвістичний дискурс із погляду комунікативної лінгвістики ще мало вивчений, за винятком окремих стратегій і тактик.

Мета розвідки – визначити тактики комунікативної стратегії критики та з'ясувати особливості їх вербалізації. **Матеріалом дослідження** слугували наукові рецензії та огляди, написані видатними українськими мовознавцями, які мають велику наукову спадщину, – А. Й. Багмут, О. І. Бондарем та Ю. О. Карпенком.

Виклад основного матеріалу. Оскільки рецензент і відправник не обов'язково належать до одного «наукового табору», а є науковими опонентами, дух полеміки й аргументованого переконання адресата в правильності та об'єктивності викладеної концепції пронизує кожне повідомлення, яке відповідає законам наукової комунікації [3, с. 21]. Це особливо актуально для жанру рецензії. Написана фахівцем у певній галузі знань, вона не тільки дає змогу іншим науковцям зорієнтуватися у висвітлених проблемах, визначити для себе ступінь необхідності в детальному ознайомленні з першоджерелом, а й скеровує в подальшій роботі автора, указуючи йому на виявлені недоліки та сумнівні моменти, що потребують додаткового опрацювання та осмислення.

Критичність – один із регулятивних принципів наукового дискурсу. Учені, які займаються дослідженням тієї самої галузі знань, можуть мати підходи й погляди, що не збігаються з думками іншого дослідника, а іноді й протиставлені їм. Названий принцип «передбачає вміння вислухати контраргументи, спробувати стати на точку зору іншого, подивитися на свою позицію ніби збоку і вступити в плідний діалог з іншим поглядом» [4, с. 8]. Обов'язок ученого, за Р. Мертоном, – дотримуватися «організованого скептицизму», тобто критично оцінювати роботу своїх колег і робити свою критику надбанням гласності [5].

Рецензії з лінгвістичних, літературознавчих, історичних проблем та гуманітарних дисциплін у цілому вивчають в аспекті формально-структурних, структурно-семантичних, комунікативно-функційних та мовних параметрів в основному на матеріалі романських, рідше – слов'янських мов (О. Л. Балацька, Н. А. Корнева, Л. В. Красильникова, Н. А. Крисанова, І. П. Левчук, В. Г. Ляпунова, О. Д. Мешков, М. Ю. Федосюк, С. М. Яворська, Т. В. Яхонтова). Здебільшого рецензії містять, крім інформації про структуру й зміст праці, оцінню-критичну частину, у якій зроблено зауваження рецензента. З огляду на такий складник у рецензії, а також у деяких інших жанрах наукової комунікації, суттю яких є розгляд та оцінка публікації з метою виявлення, усунення хиб та удосконалення дослідження, вважаємо за потрібне кваліфікувати критику як комунікативну стратегію.

У цілому критичні зауваження стосуються оптимізації наукового пізнання, що передбачає усунення такого порушення, яким є прогалини в науковому досвіді [2, с. 113], або оптимізації наукового знання, скерованого на виправлення виявлених у працях недоліків, що стосуються наукового пошуку або вербалізації його наслідків, удосконалення наукового знання шляхом вказівки на хибі, помилки, упущення [2, с. 113, 115], а також завдяки певним виправленням та уточненням, зробленими іншим автором. Об'єктами критики можуть ставати концепція автора, напрямок студій, теорія, невивченість проблем, неповнота у викладі інформації, необґрунтованість висновків, методологія, предмет та матеріал дослідження, одержані результати, нерелевантне вживання термінів [1, с. 92], відсутність новизни, наявність фактичних помилок, друкарські недогляди, відсутність покликань і прикладів, невиправдана широта матеріалу, невідповідність змісту книги її назві, недбалість мови [7, с. 223]. У критичних зауваженнях учені апелюють до конкретного автора або не називають його. Перший випадок Анна Феґен і Педро Мартін-Мартін кваліфікують як повну відповідальність за критику стосовно інших авторів або попередніх досліджень загалом [9, с. 128]. У рецензіях указівка на недоліки переважно спрямована на автора першоджерела, дуже рідко зауваження мають узагальнену форму й стосуються мовознавців, які опікуються певною проблематикою. З огляду на класифікацію критичних зауважень, запропоновану Ф. Салагер-Мейєр [10], розрізняємо особові та безособові їх типи. У досліджуваних нами рецензіях реалізовано критичні зауваження першого типу, оскільки в них дають оцінку праці, написаній конкретним автором або авторським колективом.

Під критикою як комунікативною стратегією розуміємо осмислений намір адресанта дати об'єктивну оцінку науковій праці або навчальному виданню у вигляді зауважень авторів / авторам. Відповідно до суті критичних зауважень вирізняємо тактики, у яких реалізується названа стратегія. Тактику розуміємо як «спосіб здійснення інтенційно-стратегічної програми комунікації» [8, с. 609]. Погоджуючись із думкою О. О. Селіванової про складність і суперечливість обґрунтування тієї чи тієї тактики [Там само], усе ж спробуємо виокремити комунікативні тактики, у яких вербалізовано критичні зауваження, що відрізняються орієнтацією на зміну фрагмента знання адресата і залежать від інтенції адресанта.

Тактику категоричної незгоди репрезентовано з огляду на те, що рецензія або стаття (меншою мірою) передбачає виявлення конкретних хиб, недоглядів у певній праці, якщо вони є. Із цією метою вчений чітко вказує на ті моменти, з якими не можна погодитися з автором, активно послуговуючись заперечною часткою *не*: *Те й друге* (міркування – А. Р.) *належить П. В. Чеснокову і, якщо відверто, не може розглядатися як продовження думок Потебні. Потебня тут, власне, думав інакше ...* (Ю. Карпенко – далі Ю. К.); *Між тим ставити в один ряд макротопоніми (у монографії це, крім Європи, Схід, Сибір, Кавказ) та пароніми (Болгарія, Іспанія та ін.) неможливо* (Ю. К.); *Зазначимо, що процитовані слова*

І. Одоєвської «Пушкин – от пушки, а не от пушинки» видаються неадекватними: *все ж від пушинки! Неадекватністю хвибує й теза «хоронім – відхоронімний прикметник – етнонім»* (Ю. К.). Автор рецензії не тільки не погоджується з окремими формулюваннями, висновками, а й обґрунтовує свою думку, напр.:... *порівняння поодиноких лексем не є науково переконливим у питанні єдиного походження зіставлених мов. Так, відомо, що слово венети засвідчено у різних регіонах Європи і в різних мовах, але ж це не значить, що у цих місцях проживали слов'янські племена венети* (О. Бондар – далі О. Б.); *Другий аргумент – відкритість складу – вважаємо також непереконливим відносно визначення витоків зародження української мови, який постулюється автором монографії. Наявність відкритого складу в українській мові і його поширеність у різних мовах світу свідчить лише про універсальність цього фонетичного явища, що підтверджується численними дослідженнями починаючи від М. С. Трубецького. Причиною цього є фізіологічна основа мовленнєвих одиниць, які зароджувалися, єдина для всіх мов первісного стану* (О. Б.).

Незгоду виражають за допомогою заперечення, за яким іде істинна, на думку вченого, кваліфікація, напр.: *Першою ... описується Венера Мілоська. Але ж це – не міфони, а знаменита мармурова скульптура, які знайшли на о. Мілос, а нині зберігають у Луврі. Зображає ця скульптура дійсно богиню кохання, але не Венеру, а Афродіту. ... Після Діогена – Сафо і Феон. Й це фактично теж не міфологія. Сафо (чи Сапфо) – видатна давньогрецька поетеса... А Феон – то вже один з персонажів легенд, що оточили поетесу після її трагічної смерті* (Ю. К.); *Можна твердити, що серед дволекsemних іменувань до появи прізвищ було не чотири (М. Худачи), і не шість (С. Медвідь-Пахомова) антропоформул, а тільки одна, точніше – один інваріант: ім'я + додаткове ім'я* (Ю. К.).

Рідше в межах аналізованої тактики використовують інші маркери, що вказують на протилежну думку рецензента (даремно, плутати): ... *автор ... даремно відхилив глибокі роздуми Потєбні про невичерпно можливий зміст твору для читача чи глядача й називає ці роздуми ідеалізмом* (с. 73) (Ю. К.); *Говорячи про різні антропоформули, дослідники плутають функціональне й генетичне* (Ю. К.). Незгоду висловлено також у реченні *Порушення фонетичної закономірності, на яке посилається О. І. Гладі ... тут нічого не доводить: є морфологічні процеси вирівнювання основ, аналогії тощо* (Ю. К.).

Категорична незгода може стосуватися не тільки окремих моментів аналізу, а й у цілому авторської концепції, що спостерігається дуже рідко, напр.: *Принципово помилковою, на нашу думку, є стаття Ю. І. Мінералов «Практическая семасиология (об абстрактном и конкретном в концепции А. А. Потєбни». ... Ю. І. Мінералов проголошує Потєбню ворогом будь-якої абстракції і, спираючись на його авторитет, влаштовує погром усіх підряд лінгвістичних конструктів, що є, звичайно, анахронізмом. ... Неусвідомлення цієї істини змушуватиме й справді вилучити Потєбню з психологічного напрямку й зарахувати до риторів, як це й робить Ю. І. Мінералов* (Ю. К.).

Акцентувати на незгоді з кутом зору автора рецензованої праці можна за допомогою запитання, яке має відтінок подиву або особливої категоричності: *Далі йде Діогенів ліхтар. Але ж С. А. Коротких цілком слушно пише, що йдеться про Діогена Синопського, історичну особу, філософа-кініка IV ст. до н. е. Який же це міфонім?* (Ю. К.); ... *англійське прізвище й топонім Derby А. Гудманян рекомендує записувати по-українськи Дарбі. А як тоді бути з апелятивом дербі, який у «дарбі» вже ніяка сила не змінить? Чи писати, що дербі – то вид кінних змагань, які запровадив у 1778 р. лорд Дарбі?* (Ю. К.). Питальні речення як один із способів вираження негативної оцінки функціонують у мовознавчих рецензіях Агатангела Кримського уже в XIX ст. [6, с. 64].

Тактику констатації конкретних недоліків реалізують тоді, коли потрібно чітко вказати на окремі, часткові огріхи в аналізі предмета дослідження, напр.: *Проте є базато чого, що абсолютно несумісне з жодною з наведених чотирьох груп, напр., педагогический с., перпендикулярный с., эпигонский с.* (Ю. К.); *Якщо форма Густяків потік реально існує, вживається, то треба і Гуцаків потік відзначити як варіант, а не як «говіркову вимову», бо за сенсом сказаного у «Передмові» об'єкт реально називається Гуцаків потік, а автор воліє замінити його на форму Густяків потік, що є абсолютним суб'єктивізмом і спотворенням, а не «олітературенням» назви. Сказане так само відноситься до пар Дерешин – Джерешин (с. 19), З Жалоба Дмитра Семеновича – З Жалоба Митра Симньонового (с. 28), 3 Осовні – 3 Осовні (с. 30) та ін. Якщо йдеться про вибір одного з існуючих варіантів для реєстрового слова, то це одна справа (і про такий підхід обов'язково треба сказати в «Передмові»). А якщо автор самотужки міняє Симньонового на Семеновича – то це вже зовсім інша дія, що заслуговує не схвалення, а осуду* (Ю. К.).

Через питальну форму рецензент указує на надлишкову інформацію, що теж є конкретним недоліком праці, напр.: *Тут, не в докір авторові, звернемо увагу на такий момент. Аргументовано, розумно розкривши інтелектуальне могуття концепції О. О. Потєбні, він робить висновок: «Пропоноване Потєбню пояснення ... не суперечить марксистському розумінню», зокрема словам В. І. Леніна «Форма сутнісна. Сутність формована!»* (с. 57). *А навіщо? Адже думки Потєбні тут і глибші, і розмаїтіші. Чи варто обов'язково відзначити, що високохудожня чорнолакова амфора не суперечить доброму глечикові?* (Ю. К.).

У межах цієї тактики роблять побіжне зауваження або уточнення, що є свого роду підказкою, консультацією фахівця, напр.: *У словнику подано ряд римоформ із точною паспортизацією та вказівкою на частотність вживання. Хоч варто уточнити, що насправді подано не частотність вживання, а кількість фіксацій цих римоформ* (О. Б.); *Скажімо, для назви 3 Осовні дуже цінним було б уточнення: «тече від гори (горба, яру, лісу?) Осовня»* (Ю. К.); ... *тут особливо виділяються етнонімічні статті Н. А. Коваленко про таврів (хоч авторка не використала дуже інтригуючу роботу О. М. Трубацова) та її вчителя – О. С. Стрижака про чеченців ...* (Ю. К.). Консультація вченого стосується як окремих деталей, так і необхідних уточнень та рекомендації важливої літератури, яка могла б підтвердити чи змінити думку автора.

Тактику, яку використовують для **вказівки на нестачу необхідної інформації**, репрезентовано в комунікативних ходах, де мовленнєвими маркерами виступають слова *невідомо, відсутність, немає, лакуна, не торкається, не зачіпати, оминати*, напр.: *Залишається невідомим, з якими словами вони римуються, а це робить в даних випадках неможливим використання словника поетами для практичного підбору рим* (О. Б.); *Звичайно, є й деякі зауваження щодо побудови римівника. Найголовніше з них – це відсутність подачі зв'язку слів, які римуються* (О. Б.); *А в переліку «справ» помітною є відсутність поняття спорт., хоч сама спортивна термінологія подається якнайширше* (Ю. К.); ... *відсутність назви особи жіночої статі є найтиповішою лакуною статей Словника...* (Ю. К.); *Не торкається автор і того, що найбільше боліло Потєбні, – етнічної психології українців та згубного впливу на неї колоніального стану українського народу* (Ю. К.); *Зроблений повно і старанно, він (огляд – А. Р.) все ж оминув такі значні колективні праці українських учених ... як «Українсько-чеський словник», ... «Словник слов'янської лінгвістичної термінології» ... та збірник «Славянская лингвистическая терминология»...* (А. Б.). Інтенсифікатори зовсім, ніяк підкреслюють важливість відсутньої інформації й надають більшої категоричності висловлюванню: *М. А. Мацейків ... зовсім не зачіпає проблеми етнічної ідентифікації – чи не найголовнішої в етнопсихології* (Ю. К.); *Але за визначенням ця ідея має охоплювати й писанки та горботки, однак*

автор ніяк не окреслює характеру поєднання в етнокультурному просторі мовних і немовних явищ (Ю. К.). Як засіб увиразнення, що ґрунтується на зіставленні, функціонують речення з кількаразовим повторенням слова немає: ... у словнику є вампір і немає етнографічно істотнішого упырь, є дьявол і немає сатана, черт, бес. Немає й берегині та багатьох інших демонологічних істот (Ю. К.).

Тактика жалкування використовується за необхідності показати авторові першоджерела, що учений переймається долею рецензованої праці й шкодує з приводу певних упущень (відсутності інформації або її надмірності чи через технічні огріхи). Зокрема на відсутність необхідної інформації вказано в таких висловленнях: *Шкода, що в ньому (у збірнику – А. Р.) немає «Покажчика слів та основ»* (Ю. К.); *На жаль, автор зовсім не торкається історії народу, який говорив на праукраїнській мові* (О. Б.). Про надлишок інформації йдеться в такому прикладі: *На жаль, не виключено так званих старих назв, які фактично є справжніми, народними, бо в 1944-1946 рр. відбулися масові перейменування, в основному ідеологічного скерування* (Ю. К.). Указуючи на недолік, рецензент сам може виправляти його, напр.: *Шкода, що словник надто неповний. Навіть прізвища одного з упорядників, чернівчанина Редьки там немає. Немає прізвищ Рись та Розкіш, відмінювання яких наводиться у дуже змістовній вступній статті К. М. Лук'янюка* (Ю. К.); *На жаль, прекрасна стаття В. М. Брицина дуже попсована друкарськими помилками. На с. 152 їх аж шість. На с. 153 ілюстрація просто подвоюється... На с. 154 думка деформується заміною частки не прийменником на ... На с. 155 і далі позначка $N_{\text{дав}}$ набуває жахливого вигляду, оскільки українську скорочену назву давального відмінка набрано латинськими буквами, до того ж неправильно: N_{gam}* (Ю. К.). Підказка-виправлення рецензента спонукатиме автора / авторів (упорядників) доопрацювати словник, оскільки його можна доповнити, виправити та перевидати, чого не скажеш про статтю, особливо якщо зауваження стосувалися технічних недоглядів. У першому випадку тактика може мати практичний ефект, у другому – розрахована на те, що автор надалі буде уважнішим в оформленні результатів дослідження.

Жалкування можна висловити й безадресатно, узагальнено, називаючи типову помилку: *На жаль, формальний збіг слів, який може бути випадковим, мовознавці досить часто використовують під час аналізу їх походження і, ґрунтуючись лише на цьому, роблять висновки про спорідненість мов чи їх давні контакти* (О. Б.). Такий комунікативний хід є менш ефективним.

Тактику висловлення сумніву як вияв критики реалізовано в певних комунікативних ходах, маркерами яких на лексико-семантичному рівні зазвичай є лексеми *сумнів, дискусія, гіпотетичний* та споріднені з ними. Йдеться про складні моменти, які виникають під час розв'язання якоїсь проблеми. Стосовно висунутої тези автор висловлює невпевненість у її вірогідності, напр.: *Однак сумнівно, що майбутній нормативний словник відтопонімних прикметників має формуватися тільки на цих засадах* (Ю. К.); ... *сумніви оглядача викликає тільки етимологія Овди* (Ю. К.); *Що ж до назв Кудавець та Куна, то, не заперечуючи пропонованої їх етимології, варто висловити сумнів у споконвічності їх слов'янства* (Ю. К.); ... *автор ... викладає дуже цікаві (але й дуже гіпотетичні) міркування про росів-«корпорантів», про Дири, Хазарію та скіфів* (Ю. К.). На спірні аспекти в дослідженні, ті, які викликають недовіру, указують конкретно або, навпаки, зазначають, що суперечливими, дискусійними є багато думок у розглядуваній праці, напр.: *Виведення назви від вольнь ... видається дискусійним* (Ю. К.); *Взагалі, у словнику багато дискусійного* (Ю. К.). Висловлюючи сумнів, мовознавець може вдаватися до більш категоричної критики і підкреслювати низький ступінь вірогідності того чи того міркування: *Водночас чи не в кожній статті-довідці є дискусійні чи просто маломовірні речі* (Ю. К.). Реалізуючи тактику висловлення сумніву, рецензент не повністю впевнений у своїй оцінці і передбачає альтернативне рішення.

Зауважимо, що об'єктами критики А. Й. Багмут, О. І. Бондаря та Ю. О. Карпенка є концепція автора в цілому, структура роботи чи окремі її недоліки.

Висновки та перспективи. У лінгвістичному дискурсі, зокрема в науковій рецензії, учені використовують кілька тактик у межах комунікативної стратегії критики: тактика категоричної незгоди констатації конкретних недоліків, вказівки на нестачу інформації, жалкування та висловлення сумніву. Зауважимо, що вони можуть переплітатися, а це свідчить про деяку умовність виокремлення тактик. Кожна з тактик характеризується комунікативними ходами, має певний набір засобів вираження, відрізняється маркерами та скерована на зміну фрагмента знань адресата. Перспективу дослідження вбачаємо у вивченні критики як комунікативної стратегії на ширшому лінгвістичному матеріалі.

Література:

1. Балацька О. Л. Об'єкти критики в англійській науковій статті / О. Л. Балацька // Вісник ХНУ : зб. наук. праць. – 2010. – № 930. – С. 91–96.
2. Балацька О. Л. Стратегічні моделі критичних зауважень в англійській науковій статті / О. Л. Балацька // Вісник ХНУ : зб. наук. праць. – 2013. – № 1051. – С. 112–117.
3. Колегаева И. М. Текст как единица научной и художественной коммуникации : монография / Ирина Михайловна Колегаева. – Одесса : Редакционно-издательский отдел областного управления по печати, 1991. – 121 с.
4. Кротков Е. Научный дискурс / Евгений Кротков // Современный дискурс-анализ. – 2010. – Вып. 2. – Т. 1. – С. 4–18.
5. Кротков Е. Научный дискурс: философско-методологический анализ / Евгений Кротков // Credo new. – 2014. – № 3 (79) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу : http://www.intelros.ru/readroom/credo_new/k3-2014/25369-nauchnyy-diskurs-filosofsko-metodologicheskij-analiz.html
6. Левчук І. П. Мікротема «Недоліки книги» в рецензіях Агатангела Кримського / І. П. Левчук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство : зб. наук. праць. – Луцьк : Видавництво ВНУ, 2010. – № 2. – С. 63–66.
7. Левчук І. Мікротема «Недоліки книги» в сучасних історичних рецензіях / Ірина Левчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика» : зб. наук. праць. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2009. – С. 220–223.
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / Селіванова Олена Олександрівна. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
9. Fagan A. The use of critical speech acts in psychology and chemistry research papers / A. Fagan, P. Martin Martin // Iberica. – 2004. – № 8. – P. 125–137.
10. Salager-Meyer F. The rationale behind academic conflict: from outright criticism to contextual niche creation / Françoise Salager-Meyer // UNESCO-ALSED-LSP. – 1998. – № 21 (2). – P. 4–23.